

'Het enige zinvolle in deze eeuw is het mislukken'

JAN RITSEMA REGISSEERT 'DE OPDRACHT' VAN HEINER MUELLER

Heiner Müller, een van de belangrijkste toneelauteurs van de tweede helft van de eeuw. Jan Ritsema, een van de belangrijkste Lage Landen-regisseurs van het laatste kwart van diezelfde eeuw. Ze hebben allebei zowat een abonnement op het Kaaitheater. Of het Kaaitheater op hen.

Müller-ensceneringen van Anne Teresa de Keersmaeker en Maatschappij Discordia en Müllers eigen optreden in *Der Mann im Fahrstuhl*, een fragment uit *De Opdracht* en Ritsema's regies van *Wittgenstein Incorporated* en *Het Trio in Mi bemol* werden door het Kaaitheater ge(co)produceerd. Vroeg of laat moesten de dramaturg en de regisseur samenkomen. Temeer daar Ritsema ook de uitgever is van International Theatre and Film Books en in die functie twee jaar geleden een eerste Nederlands-

talige bundeling van teaterteksten van Müller op de markt bracht onder de titel *Het Eiland van het Grote Bloedbad*.

De Opdracht was dan ook Ritsema's keuze toen het Kaaitheater hem *de opdracht* door een nieuwe produktie gaf. Dat hij niet eerder Müller deed komt volgens hem omdat goede Müller-ensceneringen van kollega-regisseurs als Rijnders, Lamers of Bogaerts hem de behoefte daaraan ontnamen. Het uitgeven van het boek en de daaraan gekoppelde ontmoeting met Müller brachten daar verandering in.

"En toen een jaar geleden de beslissing tot de produktie genomen werd", zegt Ritsema, "waren er in heel Europa en ook daarbuiten ingrijpende politieke ontwikkelingen aan de gang. *De Opdracht* bleek meer dan ooit een bijzonder actuele metafoor."

'Herinnering aan een revolutie' is de ondertitel van het stuk, dat speelt in de nadagen van de Franse Revolutie. Het nieuwe bewind, vertegenwoordigd door Burger Antoine, stuurt drie gezanten — Galloudec, Bretoense boer en beroepsrevolutionair, Sasportas, een zwarte, en Debuissou, zoon van een slavenhandelaar, student in de medicijnen, een soort 'linkse intellectueel' en leider van de expeditie — naar de kolonie Jamaica om er een slavenopstand te organiseren en zodoende ook daar de idee en een regime van *liberté, égalité, fraternité* te installeren. Maar die opties worden overal verraden: in Frankrijk grijpt Napoleon de macht. Bij de drie valt het 'masker van de revolutie' af. Hun verschillende motieven drijven hen uit elkaar.

Bij aanvang van het stuk overhandigt een boodschapper aan burger Antoine een brief die Galloudec op zijn sterfbed schreef en waarin hij zijn opdracht teruggeeft: Debuissou heeft de zaak verraden, de zwarte Sasportas werd opgeknoot, de hele onderneming is mislukt. En ook Antoine verradt zijn vroegere overtuigingen: de boodschapper laat hij weten nooit ene Galloudec gekend te hebben.

Personages als ideeën

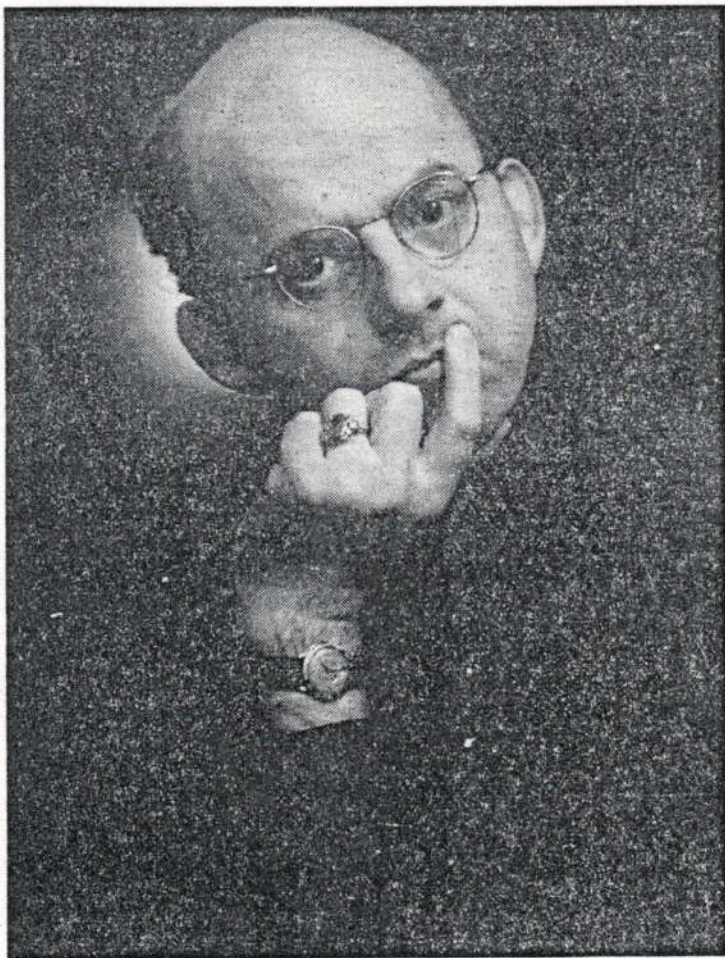
"Het gaat", zegt Ritsema, "over trouw, ontrouw, verraad en de schaamte over dat verraad, die zich uit in eenzaamheid. Het gaat dus over het leven, waarbij Müller geen stelling inneemt over gelijk of ongelijk. Dat sluit aan bij de manier waarop ik graag wil dat acteurs spelen: dat is een vreselijk eenzame affaire. Met niks. Privé durven zijn in het openbaar. Het gaat over vliegen en hoe die in hun korte leven de kracht uit hun vleugels vliegen. En dat die ten minste een stuk besef van de tijd hebben en die weigeren te verdoen omdat ze hun geschiedenis nog kennen en hun toekomst. En verder gaat het over toneel natuurlijk en wanneer dat afgelopen kan zijn. Het klopt dus wat Müller zegt, dat toneel allang niet meer over mensen gaat. Ik bedoel: het gaat niet meer over de psychologie van mensen en hun individuele motieven waarom ze

iets doen. Dat probeer ik dan ook altijd uit mijn voorstellingen te houden want dat geeft de toeschouwer een te makkelijk alibi, terwijl ik hem precies totaal onvoorbereid en zonder ontsnappingsroute wil konfronteren met het gebeuren, met handelingen en ideeën, die hij niet heeft zien aankomen. Ik registreer de personages niet als personages maar als ideeën. De individuele, intermenselijke acties op het podium vind ik niet belangrijk. Die konventie, dat doen alsof, ik kan er niet tegen. Tenzij *het doen alsof het zo waar mogelijk is.*"

Zoekplaatje

Hoewel *De Opdracht* er nogal wat meer heeft, beperkt Ritsema de bezetting tot drie personages/acteurs. "Maar ik doe wel de hele tekst", zegt hij, "op twee piepkleine rollen na, die Müller zelf ook heeft weggelaten in een van zijn eigen ensceneringen. De tekst van de andere personages is over de drie acteurs/gezanten verdeeld. Wie wie is wordt dan af en toe even een zoekplaatje. Het is ook geen normaal stuk met alleen maar dialoog. Er zitten allerlei schrijftechnieken in die je een grote vrijheid laten. Müller schrijft ook heel gekomprimeerde zinnen, helemaal geen spreektaal. Terwijl ik wil dat het toch zo klinkt. Dat vergt oefening. Ik stel extreme eisen. Paganini spelen, zeg maar. Daar is groot vakmanschap voor nodig. Zoveel mogelijk laten zien met zo weinig mogelijk *output*. Kaal, niks, maar ook helder en licht." Een opdracht voor Dries Wieme, Dirk Roofthoof en Bea Rouffart. Laatstgenoemde is terug van lang weggeweest. Leerlinge van Jan Decorte en te zien in diens *Maria Magdalena*, *Mauser*, *De Hamlet-machine*, *King Lear* en *Torquato Tasso*. Een abonnee van het Kaaitheater. Of het Kaaitheater van haar.

Wim Van Gansbeke

Jan Ritsema: doen alsof het zo waar mogelijk is. (Foto Filip Claus)

Kaaitheater, *De Opdracht*. Brussel, Kaaitheaterstudio, O.L.V. van Vaakstraat, 16 t/m 18, 21 t/m 25, 28 t/m 31 januari en 1 februari; Leuven, Stuc, 25-26 februari; Antwerpen, Monty, 4 t/m 7 maart. Overal 20u30. Try-outs in Kaaitheaterstudio op 14 en 15 januari tegen normale ticketprijzen.